

El guió l'escriu la vida: diàleg d'Albert Walden amb Ross McElwee

*"La muerte es una vida vivida.
La vida es una muerte que
viene."*

Jorge Luis Borges

A partir del document filmic de les seves trobades i meditacions en veu alta sobre el món que l'envolta, el cineasta Ross McElwee ha compost amb els seus films una autobiografia molt personal. Cadascun dels films constitueix un capítol més sobre la seva existència en què registra la vida i reflexions d'un cineasta professional enginyós, profund i auto-suficient: ell mateix. Com l'hàbil home d'orquestra cinematogràfic que és, McElwee realitza els films en la soledat tècnica, però en companyia dels éssers més propers i estimats. És un dels millors referents de la no ficció autobiogràfica en primera persona, amb incursions en l'anomenat cinema performatiu, molt anteriors a les de Michael Moore, i amb certes influències sobre Alan Berliner, encara que aquest sí que té el seu propi estil cinematogràfic brillant i renovador. Però l'aportació més subtil i personal de Ross McElwee és que ha aconseguit construir una nova subjectivitat en el cinema documental, a través de l'encarnació omnipresent d'una veu que li confereix una presència amb un pes molt major per a les reflexions que no per les aparicions físiques en pla. Ha estat a Espanya amb motiu del Festival Punto de Vista a Navarra, en què va formar part del jurat i, davant la petició d'escollir un film de la seva filmografia per ser projectat, es va decantar per *Time*

Indefinite (1994), amb tota seguretat la seva reflexió sobre la família, la mort i el pas del temps més descarnada, visceral i alhora delicada.

A. W. Què és per vos el cinema?

R. M. Una pregunta senzilla per començar... Per a mi, el cinema, és una manera personal de trobar el meu lloc en el món, interpretar-lo i, després, compartir-ho amb l'espectador. Quan vaig altres films, em provoquen això mateix; hi veig també el lloc d'altres directors en el món i les interpretacions que en fan.

A.W. Tot veient ahir vespre *Time Indefinite* tenia la sensació de veure que empràveu

el llenguatge del cinema per convertir-lo en una forma de reflexió, d'expressió dels vostres sentiments. I hi veia una translació personal de les idees d'Alexandre Astruc, en el sentit de reivindicar el cinema com un manera d'expressió directa dels pensaments.

R.M. Hi estic d'acord.

A.W. A més, es pot establir una connexió amb el que afirmava Welles, quan deia que allò que l'interessa era l'abstracció. Ho dic perquè a *Time Indefinite* hi veig una faceta molt concreta d'aquest món, reflectica en imatges domèstiques, quotidianes de la vostra família, i, per altre costat, la plasmació d'un món interior, que, amb tota seguretat, deu contenir les vostres meditacions sobre els instants viscuts en les esmentades imatges de l'estil *home movies*, les vostres reflexions sobre el món que vos envolta.

R.M. És el que pens; que, filmant allò ordinari, allò mundà, un pot descobrir, o expressar, pensaments interiors molt, molt poderosos; una trama dramàtica no és necessària, com en els films de ficció; allò ordinari és sovint el camí més eloqüent per expressar pensaments.

A.W. Per a mi, això té a *Time Indefinite* una il·lustració molt concreta en la forma d'usar la imatge en negre. En aquests instants deixau senzillament que s'expressin les vostres meditacions i sentiments, de manera que és com la posada en escena immediata de la vostra reflexió, perquè allò que adquireix protagonisme són, de manera pura, els conceptes, les idees.

R.M. Sí, però a *Time Indefinite* no es tracta només dels meus pensaments, sinó que es tracta també de, per exemple, els sons del naixement del meu fill. També es mostren sobre la imatge en negre. És un moment molt important per a mi, i vaig pensar que seria més expressiu escoltar els sons del naixement, però no veure'ls, no rodar-los.

A.W. En presentar el film assenyalàveu que el punt difícil era trobar un equilibri entre allò personal, i allò general, amb l'objectiu de tractar d'universalitzar. Pens que aquest és el tret bàsic i més important dels vostres films. Creis que aconseguíu aquest nivell universal perquè focalitzau l'atenció sobre temes i esdeveniments que passen a tots els homes, com la mort dels éssers estimats o els maldecaps familiars?

R.M. Crec que no es tracta només de filmar rituals i esdeveniments que passen a tothom, sinó de filmar coses que estan fora de la pròpia vida, les vides d'altres persones. Això és el que vaig voler dir amb la idea de l'equilibri. En altres paraules, a *Time Indefinite* hi surt la meua amiga Charleen, la meua germana, el meu germà, les vides d'altres persones a més de la meua pròpia vida. Crec que això em permet aconseguir una espècie d'equilibri entre les meves preocupacions i les d'altres persones. I sí, sovint, film esdeveniments com festes d'aniversari, celebracions, coses que passen en família, però si tan sols hi hagués aquest tipus de coses els films no serien interessants.

A.W. Els vostres films pareixen pensats a mesura que els anau vivint, fan la impressió que només seguíu el curs de la pròpia vida, però imagin que hi ha d'haver una premissa inicial, un punt de partida des del qual començar. Supòs, i, si no, corregiu-me, que construïu el film mentre l'anau rodant. És a dir, la vida vos dóna el millor guió possible.

R.M. Sí.

A.W. Però deueu començar des d'algun punt, alguna idea, o és del tot obert?

R.M. No, tenc una idea al principi. Amb *Time Indefinite* vaig pensar que faria un film sobre les meves noces, perquè vaig pensar que tendria un to lleuger, amb humor. Després, va resultar que la primera meitat del film és, crec, divertida, fins i tot còmica. Però em varen passar diversos fets tràgics i el film va adquirir aleshores una direcció del tot diferent, cosa que, per descomptat, no estava planejada. Va ser important per a mi ser capaç de canviar el rumb del film, i fer un film que es va crear amb humor i amb tristesa alhora. Per tant, l'única cosa que sabia quan vaig començar-lo era que volia fer un film sobre les meves noces, això és tot. La resta de coses varen passar, moltes altres coses només varen passar. Al meu darrer film, *Bright Leaves*, només sabia que volia fer un film que tengués com a tema el tabac, però no en sabia res més. Per tant, aquest era el meu punt de partida. Després la vida escriu el guió, tens raó.

A.W. Com és possible continuar i treure endavant projectes com aquests? Perquè supòs que heu de necessitar ajuda, finançament d'institucions. Començau amb una proposta, i després l'anau canviant? O heu tengut facilitats després de l'èxit obtengut amb *Sherman's March*?

R.M. Crec que perquè vaig fer alguns films que varen tenir èxit, la gent correrà certs riscos amb les meves idees. Les meves idees són sempre molt vagues. No puc estar massa segur sobre com serà, el que passarà. Però la gent que em finança ara, ho accepta. Al principi, va ser molt difícil.

A.W. Ara ja no vos demanen una proposta.

R.M. No, una pàgina potser..., i la pàgina diu "tal vegada..., tal vegada..., tal vegada..." (rialles).

A.W. *Sherman's March* el vàreu finançar vos mateix?

R.M. Feia classes per mantenir-me, i vaig obtenir una petita subvenció d'una fundació artística per començar-la. Després vaig poder-ne exhibir una mostra del que havia rodat a una cadena de televisió; em varen donar més diners, i el vaig poder acabar.

A.W. Amb aquesta forma de procedir, les fases de les vostres produccions (preproducció, rodatge i postproducció) deuen ser molt obertes. Rodau i muntau per després tornar a rodar i a muntar? Quin temps duu aquest procés?

R.M. No hi ha cap regla. Ha estat diferent amb els altres films. A *Time Indefinite* vaig rodar-ne tot el metratge i després vaig fer-ne el muntatge. A *Bright Leaves* vaig rodar, muntar, després vaig rodar més, vaig muntar encara més..., anava i tornava envant i enrere. *Sherman's March* el vaig rodar en tres mesos, i després el vaig muntar en tres anys.

A.W. Chris Marker ha escrit qualche vegada que una de les seves grans influències va ser de Nicole Védres, perquè li va ensenyar que la ma-

tèria prima del cinema era la intel·ligència. Com en els vostres films.

R.M. ¡També s'han de rodar! (rialles). No es pot fer un film només amb intel·ligència.

A.W. ¡Sí, i em sorprèn la forma en què rodau! Sol, amb la imatge i el so ahora...

R.M. És un ofici en què has de practicar molt. I ara és més fàcil, gràcies al vídeo d'alta defunció. Quan vaig començar, la qualitat del vídeo no era bona, així que havia de rodar en pel·lícula de film i enregistrar el vídeo de forma separada. Vaig haver de practicar molt. Perquè és molt fàcil, per exemple, començar a rodar, començar a parlar, i oblidar encendre el magnetòfon (rialles). ¡Em va passar unes quantes vegades! Però s'acaba convertint en una espècie de ritme que arribes a conèixer molt bé. Amb el que sí que hi guanyes és en intimitat amb el subjecte, i en espontaneïtat, perquè no pots reaccionar tot d'una al que està passant, no pots, si has de dir a un equip gran "hem de filmar ara, llums, so, càmera..." Aquest és un tipus diferent de realització. I per a mi ser capaç de ser íntim i espontani era molt important. Així que, algunes vegades, la imatge no és tan genial, qualque vegada el pla tremola un poc...

A.W. Però tal vegada gràcies a això aconseguíu qualque cosa que no és tan usual en molts films de no ficció, com és el fet que es dona per suposat que les persones actuen tal com són, cosa que és molt menys freqüent del que tendeix a pensar l'espectador. Vós aconseguíu una forta impressió de naturalitat.

R.M. Sí, encara que la càmera sempre té un efecte en les persones. A *Time Indefinite* i *Sherman's March* no es nota tant, però és difícil entrar en una habitació amb una càmera damunt les espatles i un magnetòfon a la mà. Sempre causaràs qualque classe d'efecte, per bé que no pot ser tan evident.

A.W. A *Time Indefinite*, l'escena en què mostra les imatges de les vostres pròpies home movies familiars en súper 8, és per a mi com una síntesi del film complet perquè transmeteu una comprensió profunda i intuïtiva, de la qualitat efímera del temps. Creis que amb el pas del temps aquest sentiment pot provocar una necessitat cada cop major, més obsessiva, de filmar?

R.M. Sí. Això no era tan present quan vaig filmar *Sherman's March*, que és un film sobre mi mateix seguint dones, una espècie d'*En la ciudad de Sylvia* de José Luis Guerin, però sota la forma d'un autèntic documental, en el qual intent trobar una dona. Pas a través d'una sèrie de retrats de dones i és molt divertit. I aleshores jo no pensava en el pas del temps, perquè era jove, m'interessaven les dones, era l'únic que importava. Ara hi pens sempre. Som molt conscient del fet que, quan faig un film, hi he d'incorporar el pas del temps, és molt important per a mi. Perquè me'n tem que, a la meua edat, potser fare tres o quatre films més i això és tot. S'ha acabat. Exigeix molt de temps fer un film.

A.W. Ara la necessitat deu ser més intensa...

R.M. Sí, tot és més intens.

A.W. En una altra escena de *Time Indefinite* aconseguíu una impressió molt gràfica del dolor que pot provocar la mort d'un ésser estimat, quan parlau de la tornada a casa dels teus pares i deis que no esperàveu que hagués romàs igual. Introduïu com una bellesa descarnada i poètica, aquest crua idea de la indiferència del món

A.W. Durant el rodatge teníeu ja suficient distància respecte d'aquest sentiment?

R.M. Bé, això va ser bastant després d'acabar el rodatge, però mai no deixes de sentir aquest dolor, mai no et consoles, Fins i tot, ahir a la nit, durant la projecció de *Time Indefinite*, quan donava instruccions per comprovar si tot anava bé, varen ser només cinc minuts, però per a mi encara va ser un xoc veure mon pare a la pantalla. També perquè les imatges són molt belles, la llum del sol incideix al rostre, i és molt dur per a mi creure que se n'ha anat, i que tot el que en queda, d'ell, són imatges. Això és difícil, fins i tot ara, quinze anys després d'haver acabat el film, encara és difícil d'acceptar.

A.W. Creis els films són una espècie d'auto-teràpia?

R.M. És difícil de dir perquè no és la raó principal per què els faig. M'encanta dirigir. I també m'hi gauny la vida. Aquestes són les raons principals, encara que supòs que, d'alguna manera, també proporcionen una espècie de teràpia. Però els films van més enllà d'això. Potser en sigui part, però no n'és la raó principal, per ser honest.

A.W. Tornant a *Time Indefinite* en l'escena amb el testimoni de Jehovà hi incloeu la vostra reflexió sobre l'instant de rodar l'escena, amb la qual cosa inseriu una espècie de pensament sobre el procés mateix de construcció del cinema...

R.M. Sí, era una oportunitat per a mi, de forma momentània, de reflexionar sobre el procés complet de la direcció cinematogràfica. I aleshores demanar-me a mi mateix, dins del pla, per què faig films?, per què els rot? La raó de fer films és també connectar amb les persones amb què em trop, i aleshores no estava fent això. Així que em vaig haver de reprendre'm a mi mateix, i tornar al subjecte que tenia al davant. I això ho vaig sentir en el mateix instant en què rodava el pla.

A.W. Es pot entendre el vostre cinema com la posada en escena de la forma de discórrer dels vostres pensaments, dels vagarejos de la vostra ment?

R.M. Sí, sempre ha fet això, és part de la meua manera de fer films, del meu estil. Quan comet un error l'incloc en el film. Vaig fer això en els meus primers films, els meus curtmetratges. Crec que és

davant la mort: tot continua i és difícil acceptar aquesta indiferència del món...

R.M. Sí, és cert. Quan perds algú molt proper és difícil d'acceptar. És un impacte tal que esperes que tot s'aturi, i no passa així, tot continua. Potser que durant uns dies l'ambient a l'entorn de ca teva canviï, però després d'això... Qualcú ha de netejar la roba, tenir cura de la casa, comprar el menjar, la vida continua... Va ser molt dura, per a mi, la mort sobtada de mon pare.

important perquè és una oportunitat de constatar que és impossible controlar-ho tot. I, tanmateix, quan fas un film ho vols controlar tot, des del punt de vista tècnic almenys. És impossible, però.

A.W. Crec que amb la vostra veu i les vostres reflexions introduïu en el vostre cinema allò invisible, l'altre costat de les coses i, moltes vegades, també un contrapunt, que és la vostra aportació personal. Aquest contrapunt, és la vostra reacció davant del material quan el muntau? O és més aviat una forma premeditada de crear una forma de conflicte per captar l'atenció de l'espectador?

R.M. Crec que el noranta per cent de tot el text per a la narració l'escriu després d'haver rodat. Algunes vegades, agaf notes durant la localització, quan estic rodant. I algunes vegades em rot a mi mateix, parlant a la càmera. No tant a *Time Indefinite*, però sí en els meus altres films, hi incorpor amb freqüència monòlegs a la càmera. Però crec que és una forma de juxtaposar els pensaments interiors de la persona del director amb la realitat cap a la qual està mirant, o a la que està confrontant amb la seva càmera. I, per tant, hi ha un contrapunt que està funcionant aquí. És una bona forma de descriure el que passa. Així que sí, és veritat que faig això, i tens raó.

A.W. Amb aquesta necessitat de rodar tants moments de la vostra pròpia vida, hi deu haver una sensació de distància respecte del que estau vivint.

R.M. No tant, no rot tant com podria parèixer. Ho exager un poc per al costat còmic de la narració. És un film en suport cinematogràfic, per la qual cosa no puc estar rodant tot el temps. És impossible, és massa car. Potser que rodi un u per cent de la meua vida damunt pel·lícula. No és molt. La resta del temps som un professor normal, un pare normal, una persona normal en la vida. Així que està exagerat en la realització del film. Però per altra banda és cert que per exemple aquí, on no hi he duit la meua càmera, he vist coses que podrien ser

molt interessants dins d'un film. Però la vaig deixar a casa perquè no em volia distreure.

A.W. Per tant no és tan compulsiva la vostra necessitat de rodar constantment, però sempre hi penseu.

R.M. Sí, sempre hi pens, però no sempre ho faig. Postser això sigui dolent, ¿potser sempre hauria d'estar rodant!

A.W. En els vostres films hi ha més preguntes que conclusions clares, cosa que és molt coherent; no trobau respostes per als vostres conflictes i dirigiu la mirada envers altres coses...

R.M. Sí, l'únic que es pot fer és rodar, ni més ni pus, el proper film.

A.W. El proper film incorpora de bell nou el tema de la mort del vostre pare?

R.M. No. Després de *Time Indefinite* vaig rodar *Six O'Clock News*, que anava sobre el fet d'educar un fill en un món que està del tot boig, fora de control. Vaig usar la televisió, les notícies, com una forma de crear una petita porta per què hi pogués entrar i trobar-me amb altres persones en les vides de les quals havien passat tragèdies. Veia algú a les notícies; per exemple, un individu la dona del qual havia estat assassinada a Mississipi, anava a trobar-m'hi i a parlar-hi. M'hi quedava durant una setmana rodant els detalls quotidians de la seva vida. Vaig anar per tot Amèrica fent això. Era una forma de veure com altres persones afrontaven les tragèdies, les morts amb què havien topat, com jo mateix, amb la diferència que som un cineasta. El darrer pla de *Time Indefinite* és també el primer pla de *Six O'Clock News*. És a dir, estan connectats pel pla del nin mirant a la càmera.

A.W. Em recordau amb aquest detall un altra cineasta Alan Berliner, amb un estil de realització molt diferent al vostre, però que tal vegada veïés el vostre film. En el seu darrer film, *Wide Awake*, acaba rodant el seu propi fill, pareix que serà el tema del vostre pròxim film.

R.M. Sí. El pla que jo utilitzo és en realitat, de forma literal, un únic fragment continu de film. És un únic pla llarg, el vaig tallar per la meitat més o menys. La primera part del pla és el darrer pla de *Time Indefinite* i la darrera part del pla és el primer de *Six O'Clock News*. I està rodat en suport cinematogràfic, no és vídeo, no és que en fes una còpia. És una presa contínua i la vaig tallar en el muntatge.

A.W. En quin film estau treballant ara?

R.M. Un film sobre el fet que vaig al Paraguai a adoptar una nina, el meu segon fill. La major part ja està rodat. Crec que necessit tornar-hi i rodar unes quantes coses més, per omplir alguns buits. Però crec que podria dir que està en els detalls bàsics acabat. Esper que s'estreni aviat, l'any que ve. ■

